



## Jaakko Hintikka ja filosofian nykytila

Tommi Uschanov

**Professori Jaakko Hintikka vastaa Tieteestä tapahtuu -lehden numerossa 7/2001 Sami Pihlströmin arvosteluun uutuuskirjastaan Filosofian köyhyys ja rikkaus. Hintikka esittää, että Pihlströmin arvostelu on myönteisestä perussävystään huolimatta epäoikeudenmukainen hänelle ja hänen filosofiakäsitykselleen. Itse olen tästä eri mieltä, ja koetan seuraavassa selittää lyhyesti, miksi.**

Ensiksikin Hintikka katsoo, että Pihlströmin teksti on "yritys sitoa [Hintikan ajattelu] muodissa olevan eksegeettisen filosofiakäsityksen pakkopaitaan". Hän valittaa, ettei filosofia nykyään "käsittele Quinen, Carnapin, Husserlin, Heideggerin tai Kripken sisällöllisiä ongelmia, vaan sitä, mitä nämä herrat ja heidän seuraajansa ovat niistä sanoneet". Tämä voi tietysti mielessä olla tottakin. Mutta en pysty käsittämään, miten me voimme mitenkään tietää, mitä Quinen, Carnapin, Husserlin, Heideggerin tai Kripken sisällölliset ongelmat ovat olleet, ennen kuin olemme koettaneet ottaa selvää siitä, mitä nämä herrat ajattelivat oman filosofiansa sisällöllisten ongelmien olevan. Analyyttisen filosofian klassisiin paradokseihin kuuluu G. E. Mooren paradoksi: lauseet muotoa "Sataa, mutta en usko, että sataa." Hintikan ajatus, että klassikkofilosofien ongelmia voidaan tutkia - nimittäen niitä juuri heidän ongelmikseen eikä omiksemme - irrallaan siitä, mitä he itse ajattelivat näiden ongelmien sisällöstä ja luonteesta, on loogisesti samanlainen: "Minua ei kiinnosta, mitä Quine, Carnap, Husserl jne. ajattelivat, mutta on täysin väärin väittää, että he ajattelivat niin-ja-niin eivätkä näin-ja-näin." Jos filosofeista puhuttaessa ei tarvitsisi kysyä, ajattelivatko he todella niin kuin me katsomme heidän ajatelleen, Pihlströmin olisi oikeutettua vastata Hintikan kritiikkiin toteamalla, että samalla tavoin kuin Hintikkaa ei kiinnosta, mitä Quine tai Kripke todella ajattelivat, vaan se, mitä ajatuksia heidän lukemisensa herättää Hintikassa itsessään, ei Pihlströmiäkään kiinnosta se, mitä Hintikka ajattelee, vaan se, mitä mielteitä Hintikan lukeminen herättää hänessä!

\*

Toiseksi Hintikka väittää, että hänen teoksensa perusteeseissa "ei ole kysymys pelkästä filosofisesta mielipiteestä tai kannanotosta" vaan "niiden pohjana on konkreettisia todistettavissa olevia tuloksia"; hän sanoo käsittelevänsä ongelmia, jotka "voidaan ratkaista sitovin tieteellisin argumentein". Kuitenkin huomio kiinnittyy siihen, että Hintikan tieteelliseksi tosiasioiksi väittämässä teeseissä on seassa useita arvoarvostelmia. Predikaattilogiikka "ei täyty tyydyttävästi tehtävänsä ja on laajennettava rikkaammaksi logiikaksi"; yritykset määritellä totuuden käsite "eivät ole hullutusta"; Hintikan tietoteoria on "paljon parempi" kuin Quinen.

Hintikan "konkreettiset tulokset" perustuvat olettamukselle, että meidän kaikkien tulisi haluta tehdä filosofiassa samoja asioita ja ratkaista samoja kysymyksiä kuin Hintikka itse. Mutta tämä oletamus on itsessään Hintikan henkilökohtainen arvoarvostelma, ei tieteellinen totuus. (Jotkut filosofit ovat jopa puolustaneet Hintikan kannalle äärimmäisen vastakkaista näkemystä, että kaikki filosofiassa esitettävät väitteet ovat palautettavissa esittäjiensä arvoarvostelmiksi: suositella voi Laurie Calhounin teosta *Philosophy Unmasked: A Sceptic's Critique* vuodelta 1997.)

Tietenkin Hintikka saa olla sitä mieltä, että kieltäytyminen sitoutumasta hänen filosofiakäsitykseensä ja näkemukseensä käsittelemisensä asioiden tärkeydestä ja mielekkyydestä on "tähän asti tuntematon hulluuden muoto", kuten Frege sanoi haluttomuudesta noudattaa disjunktion tuontisääntöä. Mutta se on sitä vain hänen oman arvoarvostelmansa nojalla, ei minkään luonnontieteen tulosten. Tulosten todistamiseen matematiikan ja kovien luonnontieteiden mallin mukaan sitoutuessaan Hintikan filosofiakäsitys on puolustettavissa ainoastaan vastaväitteiltä, joiden muoto on "Tuo ei ole totta"; vastaväitteet, joiden muotona on "Tuo on totta, mutta en näe, miten se liittyy asiaan" - kuten suuri osa Pihlströmin arvostelusta - ohittavat sen kokonaan.


\*

Kolmanneksi Hintikka esittää, että Pihlströmin käsitys Wittgensteinin filosofiasta on perustavanlaatuisesti väärä esittäessään, että Wittgensteinin ajattelu on tekemistä skeptisismiin ja realismiin ongelmien kanssa. "Wittgensteinin todellinen kanta on kuitenkin varsin selvä, ainakin tulkitsijalle, joka ei ole auktoriteettiuskojen vallassa", hän kirjoittaa. Tämän jälkeen seuraa neljä kappaletta tekstiä siitä, mitä Wittgenstein Hintikan mukaan ajatteli: Tractatus-teoksen oliot ovat fenomenologisia havainnonsisältöjä, Wittgensteinin myöhempi "kielipelin" käsite "kuvaava objektiivisia merkityssuhteita kielen ja realistisesti tulkittun todellisuusmaailman välillä", kielipelejä on ensi- ja toissijaisia, wittgensteinilainen etiikkakäsitys on peräisin enemmän Moorelta kuin Schopenhauerilta jne.

On oireellista, että Hintikka esittää nämä väittämät ikään kuin ne olisivat jotenkin epäkontroversiaalisesti tosia ja että Pihlströmin ilmaisema epäily niitä kohtaan perustuisi siksi jonkinlaiseen todellisuuspakoon. Totuus asiasta on kuitenkin, että Wittgenstein-tutkijoiden piirissä vallitsee syvä konsensus Hintikan Wittgenstein-tulkinnan kaikkien pääväittämiensä alttiudesta kohtalokkaille vastaväitteille. Hintikan tärkein Wittgensteiniin keskittyvä tutkimus, hänen yhdessä Merrill B. Hintikan kanssa kirjoittamansa teos *Investigating Wittgenstein* (1986), arvosteltiin aikoinaan yhdeksässä anglosaksisessa maailman keskeisessä filosofiassa käsittelevässä aikakauslehdessä (*International Studies in Philosophy*, *Canadian Journal of Philosophy*, *Philosophical Quarterly*, *Philosophical Review*, *Philosophical Investigations*, *Philosophy*, *Philosophy and Phenomenological Research* sekä *Times Literary Supplement*). Näistä yhdeksästä arvostelusta ainoastaan yksi (*Philosophy and Phenomenological Research*) on enemmän myönteinen kuin kielteinen, vaikka sekin löysi kirjasta vakavia puutteita.

Kaikki muut arvostelut ovat sitä mieltä, että Hintikan tulkinta on lähes kokonaisuudessaan kumottavissa helposti kiinnittämällä huomiota yleisesti tunnettuihin tosiasioihin ja tekstikohtiin, joiden olemassaolon Hintikka näyttää tarkoitushakuisesti salanneen lainaamalla Wittgensteinin kirjoituksista yksipuolisesti omaa tulkintaansa tukevia huomautuksia ja niiden osia - tavalla, josta Hintikka itse on ollut innokas syyttämään useita muita Wittgenstein-





tutkijoita, kuten Wittgensteinin kirjallisen jäämistön edesmenneitä oikeudenomistajia Rush Rheesiä ja Elizabeth Anscombea. Hyvä esimerkki on Raymond Bradley ja Lawrence Resnickin arvio (Canadian Journal of Philosophy, syyskuu 1990), jossa he kuluttavat lähes kaksikymmentä sivua selittääkseen, miksi Hintikan tulkinta ei yksinkertaisesti voi olla oikea. (On myös merkillepantavaa, että monet Hintikan arvostelijoista ovat keskenään jyrkästi eri mieltä Wittgensteinin filosofian tulkinnasta, mutta silti yksimielisiä siitä, että olkooppa oikea tulkinta sitten mikä tahansa, ainakaan se ei ole Hintikan. He eivät siis voi olla "auktorioteettiuskon vallassa", ainakaan kaikki.)

\*

En ole nähnyt Hintikan monissa myöhemmissä Wittgenstein-aiheisissa teksteissä mitään merkkejä siitä, että hän olisi pyrkinyt rehellisesti vastaamaan kirjansa arvostelijoille tai edes, että hän olisi tietoinen heidän olemassaolostaan. Päinvastoin, Hintikka lähtee poikkeuksesta näkemyksestä, että hän osoitti Investigating Wittgensteinissa todella kaiken sen, minkä esittikin osoittaneensa, eikä hänen tarvitse siksi enää uudelleen todistaa radikaalisti poikkeavaa perusnäkemystään.

Kuvaava on Hintikan vastauksessaan Pihlströmille epäsuorasti ilmaiseva ajatus, että koska Anscombe puolusti yli neljäkymmentä vuotta sitten näkemystä Wittgensteinin läheisyydestä Schopenhaueriin eräällä argumentilla, joka sittemmin osoittautui vääräksi, Wittgenstein ei ole Schopenhauerille läheinen. Tietenkin niitä kantoja, joita Hintikka kritisoi, on puolustettu joskus, ja useinkin, huonoilla argumenteilla. Joissakin asioissa Hintikka on mielestäni jopa selvästi oikeassa ja Wittgenstein-tutkijoiden suuri enemmistö väärässä - esimerkiksi silloin, kun Hintikka esittää, ettei Wittgensteinin nk. "privaattikieliargumentti" ole mikään varsinainen argumentti vaan tietyn semanttisen mallin *reductio ad absurdum*. Toisin kuin vanha sanonta kuuluu, "50 000 000 Elvis fans can be wrong"; muttei silti niin väärässä kuin Hintikka haluaisi meidän uskovan.

Kirjoittaja toimii tutkimusavustajana Helsingin yliopiston filosofian laitoksessa.